

Te lage uitstroom uit technische studierichtingen

Ook in crisistijd blijven de knelpuntberoepen bestaan. Zelfs bij een sterke toename van het aantal werkzoekenden en een dalend aantal vacatures, blijft er veelal een tekort aan kandidaten. De oorzaken zijn structureel: naast kwantitatieve en kwalitatieve tekorten voor vele beroepen zijn er veelal 'bezwarende' arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden. Een belangrijke oorzaak is de *geringe uitstroom uit bepaalde studierichtingen*. Deze 'Ontcijfert' toont aan dat er voor belangrijke technische richtingen een zwaar probleem is dat de laatste jaren nog toegenomen is. Uit de evolutie van het aantal schoolverlaters voor de periode 2004-2008¹ blijkt dat de *studiekeuze* nog steeds *weinig toekomstgericht* is en dat de uitstroom uit vele technische richtingen beperkt blijft. We bekijken vooral de uitstroom uit het *beroeps- en technisch secundair onderwijs*. Ook het aandeel nog werkzoekende schoolverlaters na 1 jaar² (rest%) in het daaropvolgende jaar (2005 en 2009) komt aan bod.

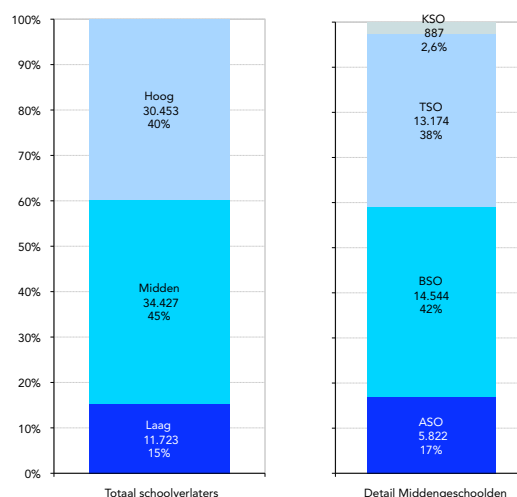
Nog altijd (te)veel laaggeschoolde schoolverlaters

Door de ontgroening (kleinere populaties jongeren) is er een dalende tendens in het aantal schoolverlaters³. In 2004 werden er 78.796 geteld, in 2008 ging het om 76.603 jongeren (-2,8%). In figuur 1 ziet men dat iets meer dan 15% van de schoolverlaters het onderwijs verlaat als 'laaggeschoold'⁴. Dit aandeel is vrijwel stabiel gebleven tussen 2004 en 2008. In de periode 2004-2008 stroomden dus nog bijna 58.700 laaggeschoolden in op de arbeidsmarkt, die veelal (zeer) langdurig werkloos worden⁵.

Het rest% een jaar na de studies ligt bij de *laaggeschoolden* zeer hoog: na een sterke daling, van 30,7% in 2005 (schoolverlaters 2004) naar 22,6% in 2008, heeft de crisis voor een sterke toename gezorgd, tot 33,4% in 2009. Een op drie laaggeschoolde schoolverlaters uit 2008 was een jaar later niet (meer) aan het werk.

Het rest% middengespoolden was in 2008 beneden 10% gedaald, maar eveneens sterk toegenomen in 2009 (14,9%). Het rest% hogegespoolden bedraagt ongeveer de helft van dat bij de *middengespoolden*: 7% in 2009, in absolute en relatieve termen veel minder sterk gestegen tegenover 2008 (5,1%) dan de restpercentages van laag- en middengespoolden. Een hoge scholing biedt ook bij laagconjunctuur een sterke bescherming tegen werkloosheid en de *hogegespoolden* verdringen bij een krimpde arbeidsvraag nog meer de lager geschoolden.

Figuur 1. Aantal schoolverlaters (2008) volgens onderwijsniveau en het aandeel van het onderwijsniveau in het totaal aantal schoolverlaters, met detail voor de middengespoolden: aantal en aandeel ASO, BSO, TSO en KSO

TSO en BSO: vooral Handel, Personenzorg en Mechanica-elektriciteit

Binnen het TSO en BSO blijkt de (grote) meerderheid van de schoolverlaters afkomstig te zijn van slechts drie studiegebieden: *personenzorg, handel en mechanica-elektriciteit*.

In het BSO leveren deze drie studiegebieden ongeveer 55% van de schoolverlaters af (54,4% voor BSO2 en 56,3% voor BSO3/4), in het TSO gaat het zelfs om bijna twee derden (65,1% voor TSO2 en 66% voor TSO3⁶). De studiekeuze blijkt dus *weinig gediversifieerd*: uit een aanbod van 14 studiegebieden in het BSO2 en 16 in het TSO2 kiest ongeveer 60% van de leerlingen voor deze drie traditionele studiegebieden⁷. Maar ook de evolutie is opvallend: over het algemeen is er een toename van het aandeel schoolverlaters voor de 'zachte' studiegebieden Handel en Personenzorg, maar een daling voor het 'harde'⁸ studiegebied Mechanica-elektriciteit. Het aandeel van het studiegebied Handel neemt toe op alle niveaus, behalve bij TSO3. Personenzorg neemt enkel toe in TSO2 en TSO3, maar het aandeel van Mechanica-elektriciteit neemt overal sterk af, behalve een lichte toename voor BSO3/4.

¹ In de recentste 'Studie schoolverlaters' is een bijlage opgenomen met de aantallen schoolverlaters per studierichting voor de periode 2004-2008 en de restpercentages 'nog werkzoekend een jaar na de studies'.

² Dit is het percentage schoolverlaters dat eind juni van het jaar na de studies nog werkzoekend (NWWZ) is.

³ Volgens de recentste Enquête naar de Arbeidskrachten is ook het aantal werkende jongeren (15-24 jaar) in België in het eerste kwartaal van 2010 opnieuw gedaald, met 2,9% tegenover het eerste kwartaal van 2009.

⁴ Als laaggeschoolden worden beschouwd de schoolverlaters van de eerste en tweede graad van het secundair onderwijs alsook de schoolverlaters na de 'leertijd' en het deeltijds beroepssecundair onderwijs.

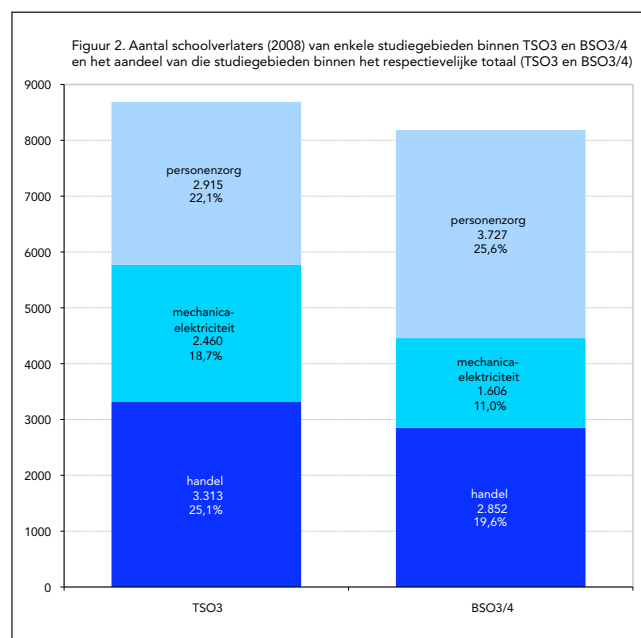
⁵ Laaggeschoolde werklozen maken meer dan de helft (51,5%; juni 2010) uit van de totale arbeidsreserve van niet-werkende werkzoekenden, maar hun aandeel bij de zeer langdurig werklozen (+2 jaar) loopt op tot 62,3%.

⁶ BSO2 en TSO2 zijn de tweede graad (derde en vierde jaar) van het beroeps en technisch secundair onderwijs; BSO3/4 en TSO3 zijn de derde graad (vijfde en zesde jaar). In het BSO bestaat ook een vierde graad (BSO4).

⁷ We veronderstellen hier dat de grote meerderheid van de schoolverlaters niet veranderd zijn van studiegebied.

⁸ Onder 'harde' verstaan we in het algemeen de studiegebieden en -richtingen die aansluiting geven op (technisch-) industriële beroepen, terwijl de 'zachte' eerder voorbereiden op (zorgende) dienstberoepen.

Handel en Personenzorg trekken veel vrouwen aan bij gebrek aan andere 'vrouwvriendelijke' richtingen in TSO en BSO, maar ook omdat vrouwen nauwelijks kiezen voor de traditioneel mannelijke (technische) studiegebieden. De tweedeling in de studiekeuze tussen jongens en meisjes blijft dus onverminderd verder bestaan⁹. Voor Handel is er wel een wezenlijk verschil tussen BSO en TSO. In het BSO beantwoordt Handel helemaal niet meer aan de vraag van de arbeidsmarkt omdat het nog teveel gericht is op laaggekwalificeerd kantoorwerk (o.a. klasseren en postbedeling) en onvoldoende voorbereidt op de 'moderne administratie'. Handel in TSO biedt meer mogelijkheden, ook om verder te studeren. Na een 6-jarige opleiding Personenzorg vindt men moeilijker werk ondanks de grote vraag naar zorgverleners op de arbeidsmarkt. De 7de jaren doen het dan weer veel beter. Personenzorg heeft wel een lager rest% dan Handel, maar toch stoppen nog veel studenten met een diploma Gezondheids- en welzijnswetenschappen (vroeger 'verpleegaspirant') ipv verder te studeren voor verpleegkundige (via hoger beroeps onderwijs of bachelor).

Voor mannen geldt eenzelfde conclusie maar hier is de keuze voor de genoemde studiegebieden niet ingegeven door een gebrek aan alternatieven¹⁰. Personenzorg trekt dan als 'vrouwvriendelijk studiegebied' weer veel minder mannen aan.

De toename van het aandeel van Handel staat haaks op het doorgaans veel hogere rest%: dit bedroeg 17% in 2009, tegenover slechts 13% voor Personenzorg en Mechanica-elektriciteit.

De relatieve populariteit van Handel blijft bestaan ondanks er nauwelijks kwantitatieve tekorten zijn in enkele aansluitende, belangrijke beroepsgroepen¹¹ (o.a. vertegenwoordiger, verkoper, filiaalhouder).

Nauwelijks uitstroom uit Hout en Bouw

Anderzijds trekt het studiegebied Mechanica-elektriciteit steeds minder leerlingen aan hoewel de kwantitatieve tekorten op de arbeidsmarkt in deze niche 'historisch' zijn (o.a. installateurs, lassers, elektriciens). Een toenemend deel jongeren studeert na BSO3/4 en vooral na TSO3 wel verder aan het hoger onderwijs, niveau 'professionele bachelor', waardoor de instroom voor de technisch-uitvoerende knelpuntberoepen (nog verder) opdroogt. Zo waren er in 2008 voor het studiegebied 'industriële wetenschappen en technologie' 1.753 schoolverlaters. Uiteraard is de toenemende doorstroming naar het hoger onderwijs positief, maar deze hooggeschoolden kunnen de knelpunten in de *technische productie en installatie-jobs* niet oplossen. Er zijn trouwens ook tekorten voor hooggeschoolde technici (o.a. ingenieurs, ICT). Uiteraard is de toename van het aantal schoolverlaters uit het studiegebied Personenzorg een goede zaak omdat er ook in deze branche belangrijke knelpunten zijn (o.a. verplegend en verzorgend personeel, kinderopvang), maar er zou toch een 'arbeidsmarktgerichte' bijsturing moeten komen van de zesjarige opleidingen in het BSO.

Maar ook voor andere 'harde' studiegebieden zijn er problemen door een geringe en/of dalende instroom vanuit het secundair onderwijs. De vele studierichtingen uit het studiegebied Bouw leveren de laatste jaren amper iets meer dan 1.000 schoolverlaters af: 164 leerlingen uit TSO3 en 577 uit BSO3/4 in 2008. Het aandeel Bouw daalt niet maar blijft te laag (1,2% voor TSO3 en 4% voor BSO3/4) in verhouding tot de werkgelegenheid in de bouwsector¹² met vele hardnekkige knelpuntberoepen zoals metselaar en dakdekker.

Idem dito voor het studiegebied Hout dat een dalend aandeel kent ondanks de zeer moeilijke rekrutering van schrijnwerkers. Het studiegebied Auto heeft wel een stabiel aandeel afgestudeerden op TSO3 en BSO3/4 niveau, maar hier situeert het knelpunt zich eerder op kwalitatief (ontbreken van de juiste competenties) dan op kwantitatief vlak. Daarnaast is het 'métier' van plaatslager gedeeltelijk verdwenen door de daling van het werkvolume.

Het blijkt echter ook moeilijk om de studiekeuze te oriënteren naar groeisectoren en kansrijke beroepen. Het studiegebied 'Koeling en warmte' leverde in 2008 geen 400 afgestudeerden af, waarvan slechts een kleine minderheid (12%) op technisch secundair (TSO3) niveau. Ook hier studeert een deel verder aan het hoger onderwijs maar deze groep zal nadien eerder in planning- en ontwerpfuncties terecht komen dan in de 'manuele' knelpuntberoepen.

¹² In 2008 had de bouwsector een aandeel van 6,4% in de totale werkgelegenheid in het Vlaamse gewest.

⁹ Veelal vinden vrouwen na een 'harde' studierichting geen aansluitend werk omwille van de fysieke vereisten.

¹⁰ Uit contacten met lesgevers blijkt dat er een zekere aversie is voor de gevraagde fysieke inspanningen in de praktijklessen, hetgeen vaak een belangrijk maar 'negatief' motief is om te kiezen voor Handel in het BSO. Allochtone jongens kiezen er ook voor omdat aan een kantoorjob een zekere status verbonden is.

¹¹ Er is uiteraard geen 'één-op-één' relatie tussen studiegebied en -richting enerzijds en beroep(sgroep) anderzijds. Niettemin zullen schoolverlaters uit 'zachte' richtingen zoals kantoor, administratie, handel en verzorging weinig in 'harde', technische beroepen terecht komen. De meerderheid van de schoolverlaters uit 'harde' richtingen, zoals mechanica-elektriciteit en bouw, zal uitstromen naar technisch-industriële beroepen.

Conclusies

Deze 'Ontcijfert' bekijkt de evolutie van het aantal schoolverlaters, vooral uit TSO en BSO, en focust op twee grote problemen die een belangrijk element vormen in de verklaring van de structurele knelpuntberoepen.

De laaggeschoolden hebben nog steeds een aandeel van 15% in het totale aantal schoolverlaters, en verzeilen veelal in de langdurige werkloosheid. Bij de middengeschoolden (3° graad van het secundair onderwijs) is het aandeel van het TSO niet toegenomen, hetgeen de uitstroom naar kansrijke technische (knelpunt)beroepen laag houdt. Het blijkt ook dat de studiekeuze weinig differentiatie kent: ongeveer 60% van de leerlingen kiest binnen TSO2 en BSO2 voor amper drie studiegebieden, Handel, Personenzorg en Mechanica-elektriciteit. Daarenboven blijft er een sterke segregatie bestaan tussen typisch mannelijke en vrouwelijke studiegebieden.

Algemeen stelt men zelfs eerder een daling vast van de 'harde' technische richtingen, zoals Mechanica-elektriciteit dat op het belangrijke TSO3 niveau bijna 2% aandeel verliest. Het minder 'kansrijke' studiegebied Handel, met een relatief hoog rest% nog werkzoekende schoolverlaters, levert veel meer schoolverlaters af dan het studiegebied Mechanica-elektriciteit met een veel lager rest%. De studiekeuze blijft sterk bepaald door het slechte imago van vele technisch- industriële beroepen met 'vuil en zwaar werk' en de hoop op een 'propere' kantoorjob na studies Handel. Gelukkig kent het studiegebied Personenzorg wel een groeiende belangstelling, maar op BSO3/4 niveau is wel een 7de jaar vereist voor optimale jobkansen.

Hoe moeilijk het is om de studiekeuze op secundair niveau te laten bepalen door de (gunstige) perspectieven op de arbeidsmarkt, blijkt uit de relatief geringe belangstelling voor het studiegebied 'Koeling en warmte', dat jaarlijks slechts enkele honderden schoolverlaters aflevert. De enorme groei van de sector 'airco en klimaatregeling' gaat dus grotendeels voorbij aan de studerende jongeren. Hetzelfde verhaal geldt nog onverminderd voort voor het studiegebied Bouw: ook hier blijft het aantal schoolverlaters te laag om jaarlijks een voldoende instroom in die belangrijke sector te garanderen.

Meer informatie:

VDAB, Studiedienst,
Keizerslaan 11, 1000 Brussel
Tel. 02 506 15 75
E-mail: studiedienst@vdab.be
www.vdab.be/trends/ontcijfert/